

ایلام باستان

(باستان شناسی و تاریخ)

تألیف: دکتر حبیب اله محمودیان
عضو هیئت علمی دانشگاه

نشریات

llamzagro@gmail.com

۱۳۹۸

سرشناسه: محمودیان، حبیب‌اله، ۱۳۲۹
عنوان و نام پدید آور: ایلام باستان (باستان‌شناسی و تاریخ)
تألیف: دکتر حبیب‌اله محمودیان
مشخصات نشر: ایلام، انتشارات زاگرو، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری: ۳۰۵ ص، مصور (رنگی)، جدول.
شابک: ۶۰۰,۰۰۰ ریال؛ ۵-۶۴-۸۲۳۸-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یاد داشت: عنوان دیگر: باستان‌شناسی و تاریخ ایلام.
یاد داشت: کتابنامه.

موضوع: عیلامیان - تاریخ، Elamites -- History
موضوع: عیلامیان -- تمدن، Elamites -- Civilization
موضوع: عیلامیان -- حفاری‌ها (باستان‌شناسی)
موضوع: Elamites-- Excavation (Archaeology)
موضوع: ایران -- تاریخ - عیلامیان (۲۲۲۵ - ۶۴۵ ق.م)
موضوع: Iran -- History -- Elamites, 2225 - 655 B. C .
رده بندی کنگره: DSR ۱۸۴
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۱۲۲
شماره کتاب شناسی ملی: ۵۸۰۴۳۰۳

ناشر: زاگرو، ایلام، ۲۴ متری اشرفی اصفهانی، کوچه سوم.

llamzagro@gmail.com

ایلام باستان (باستان‌شناسی و تاریخ)

تألیف: دکتر حبیب‌اله محمودیان
ویراستار: مهندس علی محمدنیاکان
طرح جلد: معصومه صفایی نیا
شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

پیشگفتار	۱۳
فصل اول	۱۶
کلیات (مفاهیم، تعاریف)	۱۶
تعاریف و واژه ها	۱۷
تقسیم بندی دوران باستان	۱۹
روشهای تاریخ گذاری آثار فرهنگی	۲۳
تمدن های باستانی	۲۵
فصل دوم	۲۹
تحولات فرهنگی پیش از تاریخ	۲۹
دوران فرهنگی پیش از تاریخ	۳۰
مناطق پارینه سنگی ایران	۳۰
غارها و تپه های پیش از تاریخ	۳۱
غارنشینی در منطقه هلیلان	۳۴
تقسیم بندی دوره های فرهنگی پیش از تاریخ	۳۶
دوره پارینه سنگی در زاگرس غربی	۳۸
اهلی کردن دانه ها و جانوران	۳۹
هلال حاصلخیز	۴۱
اقوام و تمدن های فلات ایران	۴۲
تمدن ها، راه ها و مهاجرت ها	۴۲
گوتهی ها (۲۴۷۰ - ۲۳۸۰ ق. م)	۴۳
لولوبی ها	۴۳
کاسی ها	۴۳
تمدن شهر سوخته	۴۸
تمدن شهداد	۴۹

۴۹	تمدن سیلک
۵۰	کادوسی ها
۵۰	تمدن مارلیک
۵۱	تمدن مانا ها
۵۱	تمدن الیمایی
۵۳	محوطه های پیش از تاریخ
۵۷	برخی دیگر از سایت های باستانی پیش از تاریخ ایران:
۶۱	فصل سوم
۶۱	استقرارهای پیش ایلامی در غرب ایران
۶۲	استقرار در غرب ایران
۶۳	جوامع نخستین در زاگرس غربی
۶۴	تحولات فرهنگی پیش از تاریخ تل ملکان
۶۵	محوطه های پیش از تاریخ هلیلان
۶۷	پیشینه پژوهش های دره هلیلان
۶۹	تپه سرچم
۷۱	محوطه پل جمشید
۸۰	تپه گوران
۸۳	گورستان آهنگران زاغه
۸۴	چگا آهوان استمرار فرهنگ چگا گلان
۹۰	دهکده های اولیه چگا آهوان و چگا گلان
۹۲	راهها در دوره تاریخی
۹۳	جاده باستانی مهران - بدره - دهلران
۹۴	جاده شاهی یا شاهراه باستانی
۹۷	دشت دهلران در دوره روستائینی
۹۸	دهلران در دوران پروتوایلامی
۹۹	تپه باستانی علیکش
۱۰۱	اهلی کردن دام و دانه های کشاورزی
۱۰۱	آغاز شهرنشینی

۱۰۲.....	شهرنشینی در دهلران
۱۰۶.....	تحولات فرهنگی دشت دهلران
۱۰۶.....	عصر مفرغ در غرب ایران
۱۰۹.....	فصل چهارم
۱۰۹.....	باستان‌شناسی ایلام باستان
۱۱۰.....	تمدن ایلام
۱۱۰.....	واژه ایلام
۱۱۲.....	حوزه جغرافیایی تمدن ایلام
۱۱۵.....	موقعیت و حدود ایلام
۱۱۵.....	دوران تاریخ ایلام
۱۱۶.....	تاریخچه مختصر
۱۱۸.....	ایلام گذرگاه میانرودان به فلات ایران
۱۱۸.....	چگونگی به وجود آمدن ایلام
۱۲۱.....	نام ایلام
۱۲۲.....	تحقیقات باستان‌شناسی جنوب غربی ایران
۱۲۳.....	مکان یابی ایالت‌ها
۱۲۵.....	منشأ قومی
۱۲۵.....	شهرها و مراکز جمعیتی
۱۲۶.....	خاستگاه نام ایلام
۱۲۶.....	ایلام‌شناسان
۱۲۷.....	نظر ایلام‌شناسان در مورد مکان‌های ایلامی
۱۲۸.....	مستندات تاریخی
۱۳۲.....	دوره آغاز ایلامی شوش تا هخامنشی مقدم
۱۳۴.....	میان دوره‌های شوش
۱۳۵.....	شوش در دوره سیماشکی
۱۳۶.....	القاب پادشاهان
۱۳۶.....	مقایسه سبک سفالینه‌ها
۱۳۷.....	دوره ایلام میانه (۱۱۰۰-۱۵۲۰ ق.م)

پیش گفتار

فلات ایران به دلیل شرایط و موقعیت مطلوب جغرافیایی و قرار گرفتن در منطقه معتدل شمالی، از دیر باز سکونتگاه انسان‌ها و مهد تمدن و فرهنگ بشریت بوده است. دره‌های کوهستانی، دشت‌های میان کوهی، غارهای طبیعی، جنگل‌های انبوه، دامنه‌ها، جلگه‌های حاصلخیز، رودهای مهم و پر آب حواشی معتدل دریاها موجب شده تا شرایطی مساعد و مناسب برای استقرار و زندگی انسان‌ها فراهم شود. تحقیقات و کاوش‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد، ایران جایگاه مهمی در تاریخ و تمدن گذشته بشری دارد. بسیاری از مکان‌ها و محوطه‌های باستانی کشور مورد بررسی و کاوش‌های علمی قرار نگرفته است. بنابراین، ضرورت دارد تلاش در این عرصه به صورتی همه جانبه و فراگیر گسترش یابد. بدیهی است با برنامه‌ریزی‌های متکی بر یافته‌های علمی و تربیت نیروی انسانی متخصص در این رشته و رشته‌های مرتبط می‌توان تحول و تحرکی در این بخش به وجود آورد.

باید اذعان داشت که سهم دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی برای تحقق این اهداف، کلیدی و اساسی است. ارتقای فرهنگ و هویت فرهنگی کشور مسئله کوچکی نیست که بتوان به سادگی از کنار آن گذشت؛ بلکه شأن و منزلت هر کشوری با هویت آن معنا می‌یابد. بنابراین، ضرورت دارد مسئله بسیار مهم هویت ملی کشور در برنامه‌ریزی‌های کلان با ظرافت و دقت مورد توجه قرار گیرد تا تجربه تلخ برخی از کشورهای معاند در تحریف هویت‌های ارزشمند تاریخی این کشور بزرگ تکرار نگردد. بررسی‌های تاریخی و باستان‌شناسی نشان می‌دهد که شهرها و مراکز جمعیتی مهم که در مسیر راه‌های ارتباطی قرار داشته‌اند سریع‌تر پیشرفت نموده و از مزایای توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی بهره‌مند شده‌اند. بخش عمده‌ای از کوهستان زاگرس غربی در مسیر راه‌های باستانی واقع شده است. این شرایط موجب شده تا صدها اثر تاریخی و باستانی از دوران گذشته در این منطقه ایجاد شود.

واقع شدن تمدن ایلام در حد فاصل تمدن هند در شرق و تمدن‌های بین‌النهرین چون سومر، اکد و آشور، مسئله ارتباط بین این تمدن‌ها و ایجاد جاده‌ها و راه‌های مواصلاتی مهم جهان

باستان را به دنبال داشته است. از این رو، می‌توان گفت: تعدد و تنوع آثار و ابنیه و محوطه‌های باستانی در این محدوده جغرافیایی نشانگر عظمت و اقتدار تمدن و فرهنگ ایلام در عهد باستان بوده است. کاوش‌هایی که در نیمه جنوبی فلات ایران انجام گرفته روشن‌گر این حقیقت است که انسان در این منطقه حدود هشت هزار سال پیش از میلاد از دو گونه گیاهی (گندم و جو) و نیز، دو نوع دام (میش و بز) استفاده می‌کرده است. این شرایط نشان می‌دهد در این گستره سرزمینی که تمدن و فرهنگ ایلامی شکل گرفته، استقرارهای ما قبل ایلامی‌ها وجود داشته است. بر اساس بررسی‌های تاریخی و باستان‌شناسی ایلامی‌ها از اواخر هزاره چهارم یا اوایل هزاره سوم قبل از میلاد (حدود ۶۴۴ ق.م) در منطقه جنوب غرب ایران حکومت کرده‌اند. حدود ۲۵ قرن سلسله‌های معروف ایلام (اوان، سیماش، اپارت، ایکه‌هالکی، شوتروک‌ها و ایلام نو) ضمن تشکیل اولین سلسله‌های حکومتی، حافظ تمدن و فرهنگ ایران زمین بوده‌اند. اسناد تاریخی نشان می‌دهد، تمدن ایلام در طول تاریخ پر فراز و نشیب خود با همسایگان غربی خویش در میان رودان در ارتباط بوده‌اند. تبادل و تهاجم در جبهه‌های فرهنگی و نظامی بخش عمده‌ای از تاریخ ایلام و بین‌النهرین را تشکیل داده است. کاوش‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد علاوه بر تحولات سیاسی و نظامی ایلام با تمدن‌های همجوار، پیشرفت‌هایی در عرصه‌های مختلف تمدنی داشته‌اند. معابد و زیگورات مذهبی چغا زنبیل در اکروپل شوش و هفت تپه و... نمونه‌هایی از آثار برجای مانده از تمدن ایلامیان قلمداد می‌گردد.

بررسی نقوش برجسته‌ها، خشت نوشته‌ها، سنگ نبشته‌ها و دیگر اسناد مکشوفه در سایت‌های باستانی ایران و بین‌النهرین مرتبط با تاریخ ایلامیان می‌تواند اطلاعات بیشتری در رابطه با تاریخ ایلام را روشن نماید. به‌پشتوانه این میراث‌های بزرگ، تلاش شده بر اساس یافته‌های حاصل از تحقیقات باستان‌شناسی بخشی از تاریخ و تمدن ایلام معرفی شود. این یافته‌ها شامل برخی آثار و ابنیه و محوطه‌های باستانی و تاریخی در دوران پیش‌ایلامی و دوران ایلام باستان است. این کتاب حاصل حدود ده سال فعالیت میدانی در محوطه‌های باستانی بخش غربی زاگرس و بررسی آثار، اسناد و گزارش‌های باستان‌شناسی است. اقدام به انتشار فصلنامه مطالعات ایلام‌شناسی به منظور بهره‌گیری از یافته‌های علمی استادان و پژوهشگران عرصه باستان‌شناسی، فعالیتی در راستای معرفی تمدن و فرهنگ ایلام بوده که با استقبال باستان‌شناسان و اندیشمندان تاریخ و باستان‌شناسی رو به رو شده است. بخش عمده مطالب و محتوای کتاب حاضر برگرفته

از مقالات این نشریه علمی است. لذا، جا دارد از سردبیر محترم فصلنامه دکتر سیاوش یاری رئیس دانشکده علوم انسانی دانشگاه ایلام، مدیر اجرایی فصلنامه مهندس آزاده محمودیان، تیم ویراستاری فارسی ولاتین و اعضای هیئت تحریریه این رسانه تخصصی تشکر نمایم.

البته، تدوین و انتشار این کتاب بدون همکاری، مساعدت و مشاوره علمی دوستان و همکاران باستان شناس و رشته‌های مرتبط امکان پذیر نبود. بنابراین، از همه کسانی که در این عرصه صادقانه و صمیمانه همکاری و همراهی کرده‌اند به ویژه اعضای خانواده و فرزندانم که با صبر و بردباری مشوق این اقدام بوده‌اند، تشکر می‌نمایم. امید است این اقدام آغازی برای استمرار تحقیقات و پژوهش‌های علمی دانشمندان، استادان و پژوهشگران عرصه تاریخ، فرهنگ و باستان شناسی منطقه باشد.

حبیب اله محمودیان

ایلام - ۱۳۹۸